

OM DE VRIJHEID

Ik ben de Heer uw God

‘Waarom hebben ze me dat nooit eerder verteld?’, zei de jonge man met een lichte toon van verontwaardiging in zijn stem. Dat gebeurde in een kring waarin het ging over de Tien Geboden, of zoals de Hebreeuwse Bijbel die noemt de Tien Woorden. Er was zojuist een kleine quizvraag in de groep gegooid: ‘Wat is volgens jullie het eerste woord dat God spreekt bij het verkondigen van die Tien Geboden?’ De één na de ander had een poging tot een antwoord gewaagd. Al die pogingen waren begonnen met ‘Gij zult ...’ of ‘Gij zult niet ...’. Toen hadden ze de originele tekst gekregen. Die tekst van de Tien Geboden begint helemaal niet met een ‘Gij zult ...’ of ‘Gij zult niet ...’, maar met een heel ander soort uitspraak, namelijk: ‘Ik ben de Heer uw God, die u uit Egypte, uit het slavenhuis heeft bevrijd’.

Vervolgens hebben we het gehad over hoe belangrijk nu juist die ene zin is, die zo gemakkelijk over het hoofd gezien of vergeten wordt. In de Joodse telling van de Tien Woorden wordt hij beschouwd als de eerste van die tien. Hoe je ook telt, feit is in ieder geval dat die zin bepalend is voor de uitleg van alle tien de geboden. Je moet die daar als het ware steeds weer bij denken, alleen dan snap je waar die geboden toe dienen. In die ene zin wordt namelijk de *situatie* geschetst waarin ze gegeven worden. En zoals het zo vaak is in het leven: woorden worden mede gekleurd door de situatie waarin ze klinken. God heeft zijn volk, zo vertelt het bijbelverhaal, met zijn macht en kracht bevrijd uit het dodelijke slavenbestaan waaraan het in Egypte onderworpen was. Het is nu door de Sinaïwoestijn op weg naar een nieuw leven in een nieuw land, Kanaän. Halverwege die tocht geeft God het volk tien woorden als richtlijn voor het opbouwen en in stand houden van een nieuwe samenleving in dat nieuwe land. De strekking van alle tien die woorden is: jullie zijn nu vrij, koester en bewaar die vrijheid dan ook. Wordt nooit meer slaaf, van geen macht of kracht en wees daarbij even zuinig op de vrijheid van de ander als op die van jezelf.

Niet willekeurig, maar doelgericht

Die tien geboden zijn dus volgens het bijbelverhaal geen willekeurige geboden die God om zo te zeggen even op een achternamiddag bij de schepping van de wereld bedacht om zijn schepsel mens onder controle te kunnen houden. Het zijn geen willekeurig gekozen beperkingen van je vrijheid. Integendeel, het zijn doelgericht gekozen en aanbevolen maatregelen die je moet nemen als je vrijheid je lief. Het is met die maatregelen als met de leefregels die de dokter je meegeeft nadat ze je verlost heeft van je kwaal. Als u zich nu voortaan hier aan houdt, meneer, zegt ze, dan krijgt u die narigheid niet meer terug. Zo staat hier: als je deze maatregelen treft, neemt niemand je je vrijheid meer af.

Alle geboden hebben één gemeenschappelijk doel: het bewaren van de zojuist verworven vrijheid. Dat is dus geen ander doel, maar precies hetzelfde doel als God ook al had toen Hij zijn volk door Mozes uit Egypte liet leiden. Om daarover geen misverstand te laten bestaan, begint God met zich bekend te maken, niet zomaar als God dus, maar als ‘de Heer uw God, die u uit Egypte heeft bevrijd.’ Zodat je zult begrijpen: het gaat in deze geboden om het bewaren van die vrijheid.

‘Maar waarom hebben ze me dat dan nooit eerder verteld?’, zei de jonge man, toen hem duidelijk werd, hoe belangrijk die eerste zin is om te begrijpen, dat de diepere bedoeling van alle tien die geboden is, dat je ze zult houden om je vrijheid te bewaren. En dus zat bij hem onwillekeurig het standaardplaatje in zijn hoofd van een God die mensen gebiedt waar hij zin in heeft, gewoon omdat Hij God is en wij mensen zijn; omdat hij de baas is en wij slechts knechten zijn, knechten die gewoon moeten doen wat hun gezegd wordt en hun plaats moeten kennen, ónder God en zijn gebod. Dat plaatje beviel hem slecht, maar het zat hem bovendien onbewust ook in de weg bij het onbevangen horen van die geboden. Hij had namelijk altijd het gevoel gehad dat hij zijn vrijheid juist met alle kracht tegen God moest verdedigen. Hij had die strijd daarbij vooral gevoerd tegen al die nette kerkmensen met hun keurige ‘normen en waarden’ die daar het leven voor zijn gevoel alleen maar kleurloos en smakeloos mee maakten. Maar nu

begon hem iets te dagen van het feit, dat dat standaardplaatje dus *niet* het bijbelse plaatje is, maar dat de Bijbel op een heel ander spoor zit. Je vrijheid verdedig je niet tégen God, maar die verdedig je mét God en die verdedigt God met en voor jou.

Voor de mens

Dat was voor hem een nieuw inzicht en eigenlijk – daar had hij wel gelijk in – is dat toch te gek. Want dat inzicht gaf Jezus al aan zijn leerlingen mee, toen hij samen met hen op een mooie sabbatdag door de velden liepen. Ze wreven op hun wandeling wat korenaren in hun handen fijn, pikten de graankorrels tussen het kaf uit en aten die op. Kinderen doen dat nog steeds. Een paar Farizeeën zagen dat. Dat mag niet, zeiden ze, want dat is het oogsten van graan. Oogsten is werken, werken op sabbat mag niet en dus mag dat ook niet, wat uw leerlingen nu doen

Nu zetten jullie de zaken toch echt op zijn kop, antwoordde Jezus daarop, want 'is de mens er nu voor sabbat of is de sabbat er voor de mens' (Marcus 2:23-28)? Dat laatste dus! De sabbat is er voor de mens. En wat geldt voor het sabbatsgebod geldt daarmee tegelijk ook voor alle geboden: ze zijn er voor de mens, niet om hem zijn vrijheid te ontnemen, maar om hem te helpen die te bewaren. Hoe komt het dan toch, dat dat *grondinzicht*, dat Jezus zo duidelijk aan zijn leerlingen meegeeft, op zoveel plaatsen blijkbaar zo verregaand zoek geraakt is in het Christendom, dat daar niet meer vanzelfsprekend naar buiten toe vanaf straalt: het gaat hier niet om de geboden, maar om de mens? Zou de kerk dan toch misschien binnenshuis en naar buiten toe teveel ruimte hebben gelaten aan moraalridders en andere types die er (als quasi-godjes) dol op zijn om anderen moreel de wet voor te schrijven? Zo ja, laten we ons dan dus hoeden voor die quasi-godjes! Maar daarmee loop ik eigenlijk al op de zaken vooruit, want daarover gaat het eerste gebod. Daarover dus later meer.

Een toespraak op bevrijdingsdag

Je zou de tekst van de Tien Geboden, zoals we die aantreffen in de Bijbel – met die opmerkelijke beginzin dus – kunnen vergelijken met een toespraak van een burgemeester op bevrijdingsdag (5 mei). Hij zit namelijk in zekere zin op dezelfde manier in elkaar.

Natuurlijk zal die burgemeester zijn of haar toespraak beginnen met te benadrukken hoe groot de waarde van de vrijheid is en hoe dankbaar we mogen zijn, dat we als vrije burgers in een vrij land mogen leven. Uiteraard zal hij of zij dan ook met respect en dankbaarheid spreken over degenen die voor die vrijheid geleden en gestreden hebben. Maar daarna zal daar gegarandeerd nog iets op volgen dat geen burgemeester bij zo'n gelegenheid achterwege wil laten, namelijk de oproep om die vrijheid dan ook actief te bewaken en te bewaren met elkaar, door respectvol en tolerant met elkaar om te gaan, door de democratie in ere te houden, enzovoort. Hij of zij zal ons dan een aantal geboden voor goed samenleven voorhouden. Bij andere gelegenheden zou dat misschien gezwollen of moralistisch klinken. Maar op bevrijdingsdag begrijpt iedereen, dat die dingen dan niet alleen gezegd mógen worden, maar ook móeten worden. Want als wij onze vrijheid willen behouden, dan zal het ons niet alleen geraden zijn, maar ook 'geboden' zijn, om daar ook zelf naar te leven. Want anders zullen we onze vrijheid weer verliezen.

Zo lees ik de Tien Geboden, als een toespraak op bevrijdingsdag. Houdt die geboden. Dat kost je wat, maar dan heb je ook wat: een goed leven samen.

Gespreksvragen bij hoofdstuk 1: Om de vrijheid

1. Leg de Tien Geboden eens even terzijde en kijk naar je eigen samenleving. Wat voor wetten tref je daarin aan die de vrijheid helpen te bewaren en welke wetten doen daar volgens jou een aanslag op?
2. Wat voor leefregels hebben je ouders je meegegeven? Ervaar je als ballast of ben je daar blij mee?
3. Lees Exodus 5, het verhaal over de eerste openlijke confrontatie tussen Mozes en de farao van Egypte. Welke rol speelt de vrijheid in dat verhaal?